

ALABÁN PÉTER

Balatoni nyár

Summer at Balaton

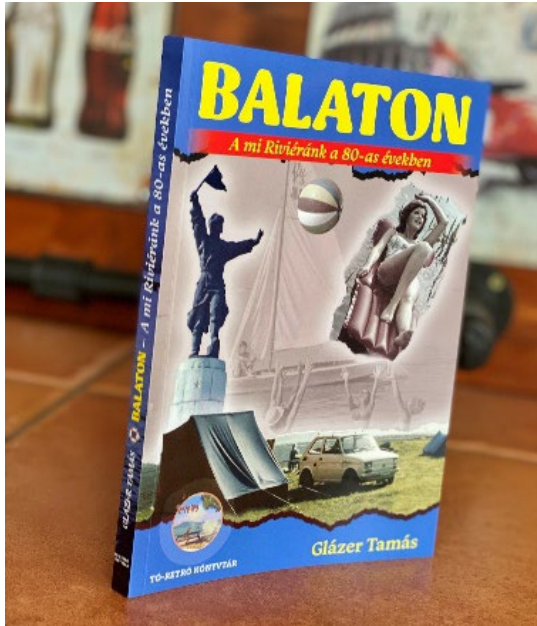
•

SZERZŐ:

ALABÁN PÉTER, kutatótanár, igazgató, Ózdi Szakképzési Centrum Gábor Áron Technikum és Szakképző Iskola, alaban.peter@gmail.com

GLÁZER TAMÁS: BALATON,
A MI RIVIÉRÁNK A 80-AS ÉVEKBEN

Tő-Retró Könyvtár, Magánkiadás, b. n., 2023, 199 oldal.

A COMITATUS több száma – akár tematikusan is – sokat foglalkozott már a Balaton térségével, településeivel, területfejlesztési és idegenforgalmi-turisztikai innovációjával, így a könyvismertető sorában sem véletlen ezen – magánkiadásban – megjelent kötet rövid bemutatása, méltatása. A Tó-Retró blog,¹ illetve a Tó-Retró Könyvtár című sorozat születése a szerző, Glázer Tamáshoz köthető, akinek immár ez a harmadik alkotása az igen széles témakört felölelő, virágkorát élő retro tekintetében. A PR szakember és fotográfus saját ügynökséget működtet, kiadványai nem tudományos igényre íródtak, mégis a Kádár-korszak hétköznapijainak mára feledésbe merült, ám az idősebbek szemében örök nosztalgiával élő világát idézik fel: a még „elérhető” és megfizethető „magyar tengeren” töltött napokat, a nyaralás felejthetetlen élményeit, főbb és ismert helyszíneit, kellékeit, egy más társadalmi és tárgyi környezet emlékéit. Első kötete is a Balatonnal foglalkozik: *A Balaton legnagyobb rejtélyei* címmel 2022-ben publikált könyv – miképp a későbbiek – előzetes kutatómunkát követően tárják fel a tó történeti titkait, megannyi legenda valóságtartalmát.

„A régi, balatoni nyarak illata Pálma gumimatraccal és bambival, a SZOT üdülők strandján...” – olvasható a hangzatos beharangozó sor. A szerző által megidézett életképek forrásértéke valójában a közgondolkodást is befolyásoló fogyasztástörténet, továbbá a fogyasztói magatartásminták szempontjából tekinthető érdekesnek és fontosnak, amely már a megelőző, szintén 2022-ben kiadott *Így karácsonyoztunk a 80-as években* című mű kapcsán is megfigyelhető volt. Utóbbi sem kizárólag a karácsonyhoz mint ünnephez kötődik: régi márkanevek, jól ismert szlogenek, még a fülünkben csengő reklámszövegek mellett rávilágít – az alapjaiban vallásellenes szocialista rendszer idején, a „kádári alku puha diktatúrájában” – az ünnepkörök megtartására, a családi (és ajándékozási) szokásokra éppúgy, mint a „vasfüggönyön” belüli Moncsisi-lázra, a Matchbox-örületre, a konzervgyártás felfutására, vagy éppen nyugati termékek megjelenésére, továbbá fogyasztási divatot és vásárlást egyaránt befolyásoló hatásaira.

A harmadik kötet megírása mögött hasonló célokat feltételezhetünk. A 2011–2012 között összesen 21+3 részben kiadott *Így éltünk, Retro Évek – Képes riport egy időutazásról* című sorozat (PressCon Kiadó Kft. / Media Service Zawada Kft.) népszerűségét is egy évtizeddel ezelőtt az adta, hogy több szemszögből, de a hétköznapi élet alakulására is kitérve ábrázolta – képi anyagában gazdagon illusztrálva – a Kádár-korszak, majd (utólag kiadva) az 1945–1956 közötti időszakra jellemző életmódtörténetet, az azt alakító bel- és külpolitikai eseményeket. A retro azóta is hódít: a fővárosban például megnyílt a Budapest Retro Élményközpont, az érdeklődés középpontjába állítva az egyszerű emberek sokszor személyesen átélt és felidézett fiatal- és gyerekkori emlékeit, azok eszköz- és tárgyi világát, a fusi, a maszek, a kockaház, az építőtábor, a SZOT-beutaló, illetve más fogalmak jelentéseit, a képeken és korabeli filmekben megjelenített üdülési, gasztronómiai célpontok, közkedvelt helyek sajátos hangulatát... na és persze a Balatont.

A növekvő mennyiségekkel, ám alacsony hatékonysággal működő ipari szektor, a „fogyasztási robbanással” fémjelzett árubőség a hazai üzletekben és háztartásokban, a „legvidámabb barakkban” érezhető lassú életszínvonal-emelkedés, a mintának tekintett nyugati életforma és fogyasztási szokások mellett a belföldi nyaralás felértékelődött. A vállalatok kedvezményes áron, vagy akár ingyenesen tették lehetővé dolgozóiknak, hogy családjukkal egy-két hetet eltöltsenek valamelyik üdülőjükben. Eközben a gazdagabbak saját nyaralót, hétvégi házat vásároltak, vagy építettek; aki pedig megtehetette, a Balaton partján. Utóbbi-

ak mindenképpen presztízszértékű befektetésnek számítottak még akkor is, ha a jómódú gazdagok köre fokozatosan bővült, s egyre többen voltak képesek függetlenedni a korszak kétarcúságát szimbolizáló, fokozatosan eltűnő hiánygazdaságtól.

Glázer Tamás nyolc fejezetben taglalja a fenti általános jelenségeket, amikor az általa „valutabiznisz univerzumának” központjáról ír részletesen. A különféle sajtótermékek, napilapok újságcikkeit, valamint zömében a Fortepan fényképgyűjtemény online archívumának felvételeit felhasználva számol be a szálláslehetőségekről, az úttörők táboroztatásáról és a kempingezésekről, a balatoni vendéglátásról és annak kisebb-nagyobb fortélyairól, csalásairól, a kedvelt és sokak által fogyasztott ételekről, a népszerű üdítőitalokról, az akkor jól ismert strandcikkekről, a pikáns nudizmusról, a szétszakított NDK- és NSZK-beli családok itteni találkozásairól, az éjszakai élet Anna-bálgaitól az első „megadiszkójáig”, a ma már elképzelhetetlen belföldi repülőjáratokról (illetve a MAHART hajóiról), a végén pedig a „magyar Bud Spencernek” tartott, helyben forgatott Ötvös Csöpi (Bujtor István) jelenkorunkban is szívesen nézett és gyakran adásba kerülő játékfilmjeiről. A naptárokon, plakátokon feltűnő Pataki Ági, vagy Sütő Enikő fürdőruhadivatot szimbolizáló bikinije kellőképpen megragadott példája az aktuális trendek követésének, a divatossá váló és ilyen módon is felértékelődő öltözkész és használati tárgyak mielőbbi beszerzési igényének. Kereslet és kínálat egyensúlyának fenntartása prioritást élvezett, ám akadtak nehezen beszerezhető (nyugati) termékek, amelyeket még az 1960-as években létrehozott valutás boltokban lehetett megvásárolni. Nem véletlenül találkozhatunk ilyenekkel, mint az ébredező kapitalizmus egyik díszletével *Az elvarázsolt dollár* című filmben (1985), de a „keményvaluta” hamisítása sem véletlen, hiszen az átlag magyar emberek számára csak ritkán volt elérhető. Matuska bácsi (Bánhidi László) ravasz trükközése a nyugatnémet márkával (DM) ugyancsak erre utal. Itt jegyzendő meg, hogy a színész számára nem ez, hanem az 1980-ban képernyőre került „Csöpi film”, a „Pogány Madonna” hozott nagy és elsőpró sikert, amit végül 28 országban mutattak be. Az utazási korlátozások enyhülésével, valamint a politikai rendszer bomlásával megnyíló lehetőségek magukkal hozták végül a bevásárló turizmus irányváltását is: a célországok változtak, Csehszlovákiát és Jugoszláviát egyre inkább Ausztria váltotta, mint a legfontosabb beszerzési terepe egyes műszaki cikkeknek és minőségi termékeknek.

„Két forint a forró lángos, éljen soká Kádár János!” – szóltak az ismerős rigmusok, ám a lángoson kívüli sült (valójában nem is balatoni) hekk, a három hagyományos ízben kapható palacsinta, valamint a főtt kukorica is szerves részét képezte a balatoni retroézésnek. Ezt már csak fokozta az Utasellátó Vállalat már-már egy kapitalista nyugati csúcsterméként (a 70-es évek legelején megjelenő) étel- és italautomatái, a helyi presszók, diszkók és persze – az amúgy felemás sikert elkönnyvelő – koncerthajók fotókon is megörökített, fogyasztói társadalmat tükröző életképei. A Balatonba a szocialista vezetők is beleszerettek: Balatonaligán sokat időzött Rákosi Mátyás, majd a luxust egyáltalán nem mutató, azt sokkal inkább elutasító Kádár János is. Az MSZMP főtitkárának villájában üzemelték be az ország első színes televízióját, ám ő ennek nézése helyett szívesebben olvasott, sakkozott, vagy horgászott. A balatoni turizmus aranykora – nem véletlenül – a Kádár-rendszer időszakára esett, így a könyvbe is beválogatott Fortepan felvételeken túl számos privát, magánarchívumokban őrzött fénykép idézi fel az 1960-as, 70-es és 80-as évek üdüléseit, különböző társadalmi rétegek találkozóhelyét, a munkásság és alsóbb rétegek előtt is nyitva álló, ugyanakkor az alvilág előtt is új lehetőségekkel kecsegtető paradicsomát. Érthető hát, amit a később disz-

szidálni kényszerült Németh Lehel Felföldi Anikóval megénekelte a 1960-as évek derekán klasszikusnak mondható örökzöld táncdalukban:

„Nekem a Balaton a Riviera,
Ettől nem tántorít el a tél, a fagy.
Szívedet akarom elvenni még ma,
Mert az egész nagy világ nekem te vagy!”

Márpedig a kádári „3T” kultúrpolitikájának ennek közvetíteni kívánt üzenete felelt meg: a Balatonnál elérhető minden, ami máshol, még ha kicsiben is. A Nyugat-Európából Magyarországra érkezett legtöbb vendég osztrák és német volt, akik kiszolgálására mind az állami, mind a „fusizó” magánszféra jól járt, pláne a Balatonnál. Az idegenforgalmi fejlesztések, szállodák, üdülők, vendéglátóipari egységek, üzletsorok építése a helyi magyar lakosság életnívóját erősítették, egyszersmind a Balatonra érkező magyar és külföldi nyaralók üdüléseinek minőségét egyaránt javították a nosztalgia és a vidámság érzetét kölcsönözve a „legvidámabb barakk” országában.

JEGYZETEK

- 1 Tő-retró, elérhető: <https://toetro.hu/site/to-retro/> (Letöltés: 2023. március 28.)